

Nitrat de Xile

Xavier Ribas és fotògraf, professor de fotografia de la Universitat de Brighton (Anglaterra) i de la Universitat Politècnica de València. La seva obra forma part de les col·leccions d'una vintena de museus i centres d'art d'Europa

XAVIER RIBAS

A la segona meitat del segle XIX Xile es va convertir en l'exportador de nitrat de soda més important, el conegut nitrat de Xile, un fertilitzant natural que va revolucionar la productivitat dels exhaustes camps agrícoles europeus en temps de gran creixement demogràfic. A més de ser un eficaç fertilitzant natural, el nitrat és també un ingredient bàsic en la fabricació d'explosius, per la qual cosa està relacionat íntimament amb la industrialització tant de la vida com de la mort.

La casa mercantil britànica Anthony Gibbs & Co va ser la primera en monopolitzar el mercat internacional de fertilitzants naturals, en aconseguir el 1842 el dret exclusiu d'exportació dels dipòsits de guano del Perú. Tres dècades després, quan les reserves de guano van començar a esgotar-se, Gibbs va ser la primera casa mercantil britànica en interessar-se pel ni-

trat de soda, produït a l'interior del desert peruà d'Atacama per petits empresaris xilens que el van comercialitzar localment. En tot just una dècada, i una guerra pel mig, el desert, i amb ell els drets d'explotació del nitrat, van canviar de mans.

El denominat *període britànic del salnitre*, es va iniciar a partir de l'anomenada guerra del Pacífic (1879-1883) entre Xile, el Perú i Bolívia, desencadenada per una sèrie de disputes sobre el territori d'Atacama, pertanyent en aquell moment al Perú i Bolívia, i en la qual estaven en joc els interessos xilens en aquest territori. La guerra va portar l'annexió del desert d'Atacama per Xile i l'acumulació de drets d'explotació en mans d'especuladors britànics, que van dominar el mercat de nitrat de Xile fins a la Primera Guerra Mundial.

L'agricultura alemanya va ser la consumidora mundial més important de nitrat xilè fins a l'adveni-

ment de la guerra, quan les exportacions del mineral es van destinar exclusivament per proveir l'exèrcit aliat, deixant Alemanya sense la font d'un dels ingredients clau en la fabricació d'explosius. En resposta a aquest tall en el subministrament de nitrat de Xile, Alemanya

va perfeccionar el mètode Haber-Bosch per combinar industrialment el nitrogen de l'aire amb hidrogen per formar amoníac, que és el component bàsic tant de fertilitzants com d'explosius. L'armistici, per tant, va assenyal·lar el principi de la fi del monopoli britànic de nitrat xilè, a causa de la forta competència del nitrat artificial començat a ser produït a Alemanya com a indústria de guerra, i que en finalitzar aquesta, es va derivar a la producció de fertilitzants per a l'agricultura. Això va assenyal·lar el desmantellament lent i progressiu dels pobles i campaments salnitrosos del desert d'Atacama.

Les conseqüències de la guerra van arribar fins al llunyà desert d'Atacama, productor del nitrat utilitzat en l'agricultura i per a la fabricació d'explosius

Territori de frontera

Com a territori de frontera arrabassat militarment al Perú i Bolívia, el desert d'Atacama és per a Xile un espai d'identitat nacional, un lloc de batalles i personatges històrics commemorats per la nació. En l'època del salnitre, tanmateix, el desert va ser un lloc ocupat econòmicament per empresaris estrangers que, mitjançant una estructura de caràcter colonial, van explotar uns recursos naturals no renovables a canvi d'una renda i d'un salari. Aquest intercanvi desigual va posar en conflicte la relació entre l'Estat nació i l'explotació estrangera. En conseqüència, el desert va ser l'escenari d'una lluita doble, per la renda de l'Estat i pel salari dels treballadors, però aquesta vegada l'exèrcit va prendre partit per preservar els interessos estrangers. Això va passar violentament en l'època del nitrat amb el president José Manuel Balmaceda, que va haver d'enfrontar-se a una guerra civil (1891) i diverses vagues de treballadors, com la matança de l'escola de Santa Maria a Iquique (1907). Els enfrontaments es van repetir més tard en l'època del coure amb Salvador Allende (1973). De manera que el desert d'Atacama és també el paisatge fundacional del moviment obrer xilè. El personatge clau en la transformació de la lluita obrera en una estructura de partit va ser Luis Emilio Recabarren, que el 1912 va fundar a Iquique el Partido Obrero Socialista (POST) i dotze anys més tard, com Balmaceda el 1891 i Allende el 1973, es va suïcidar. |

Un sacerdot celebra missa per a un grup de soldats en plena guerra el 15 d'agost del 1916 a Moreuil, a prop d'Amiens (França)
STÉPHANE PASSET